

О.П. Зоря, канд. екон. наук, доцент

Полтавська державна аграрна академія

АНАЛІЗ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

У роботі проаналізовано сучасний рівень ресурсного забезпечення та ефективність використання ресурсного потенціалу в аграрних підприємствах України, виявлені чинники впливу на ефективність діяльності підприємств та стратегію їх розвитку. Визначено, що в умовах подальших інституційних трансформацій в економіці держави необхідно здійснити формування стратегії розвитку аграрних підприємств при збалансуванні економічних, екологічних та соціальних проблем їх розвитку. Встановлено, що намічені різносторонні тенденції в аграрному секторі лише загострюють питання стосовно важливості формування стратегії розвитку аграрних підприємств, з метою подальшого підвищення ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності на ринку. Визначено, що рівень ресурсного потенціалу та ефективність його використання є головними орієнтирами та ключовим елементом формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах інституційних трансформацій.

Ключові слова: *ресурси, розвиток, стратегія, аграрне виробництво, аграрні підприємства, ефективність.*

Постановка проблеми. Підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств відіграє провідну роль в успішному вирішенні економічних і соціальних завдань, досягненні головної мети виробництва – підвищення прибутковості. Теоретичне обґрунтування визначення розміру, структури, функцій і закономірностей розвитку ресурсного потенціалу як економічної категорії має не лише методологічне, а й практичне значення, оскільки від ефективності його використання значною мірою залежать ефективність розвитку аграрних підприємств у цілому.

Рівень ефективності використання ресурсного потенціалу галузі, чи окремого суб'єкта господарювання багато у чому залежить від обґрунтованості застосовуваних відповідних систем показників. Об'єктивна інформація про кількісну та якісну оцінку ефективності мобілізації ресурсного потенціалу та ступеня його використання дозволяє адекватно керувати ними на всіх стадіях його формування, оновлення, розвитку та включення у виробництво.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору та суб'єктів господарювання у даній галузі знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як: Амбросова В.Я. [1], Березіна О.В. [2], Борисової В.А. [3], Вініченка І.І. [4], Маркіної І.А., [5], Підлісецького Г.М. [6], Макаренка П.М. [7], Саблука П.Т. [8], Ульянченка О.В. [9] та інших. Проведені ними наукові дослідження стали підґрунтям для здійснення аграрних трансформацій та формування системи подальшого розвитку аграрних підприємств, проте, проблеми формування стратегії розвитку аграрних підприємств на основі оцінки їх ресурсного потенціалу висвітлені не в повному обсязі.

Формулювання цілей статі. Метою дослідження є аналіз сучасного рівня ресурсного забезпечення та ефективності використання ресурсного потенціалу в аграрних підприємствах України, визначення впливу чинників на ефективність діяльності підприємств та стратегію їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ефективність діяльності будь-якого аграрного підприємства у довгостроковій перспективі безпосередньо залежить від економічної стійкості його розвитку, яка визначається здатністю системи зберігати цілісність і відтворювати свої властивості при прогнозованих коливаннях зовнішніх та внутрішніх умов господарювання. Зовнішні умови господарювання можна розділити на дві групи: природно-кліматичні та макроекономічні. Природно-кліматичні фактори у значній мірі визначають потенційні можливості аграрних підприємств із вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур чи тварин.

Макроекономічні умови, які формалізуються через господарський механізм, задають «правила гри» на економічному полі, визначаючи статус і функції кожного елемента системи суспільного виробництва. Внутрішні умови господарювання об'єктивно формуються під впливом зовнішніх умов виходячи з ресурсного базису системи. На рис. 1 наведена модель формування економічного потенціалу підприємства, що дозволяє відобразити його структурні компоненти.

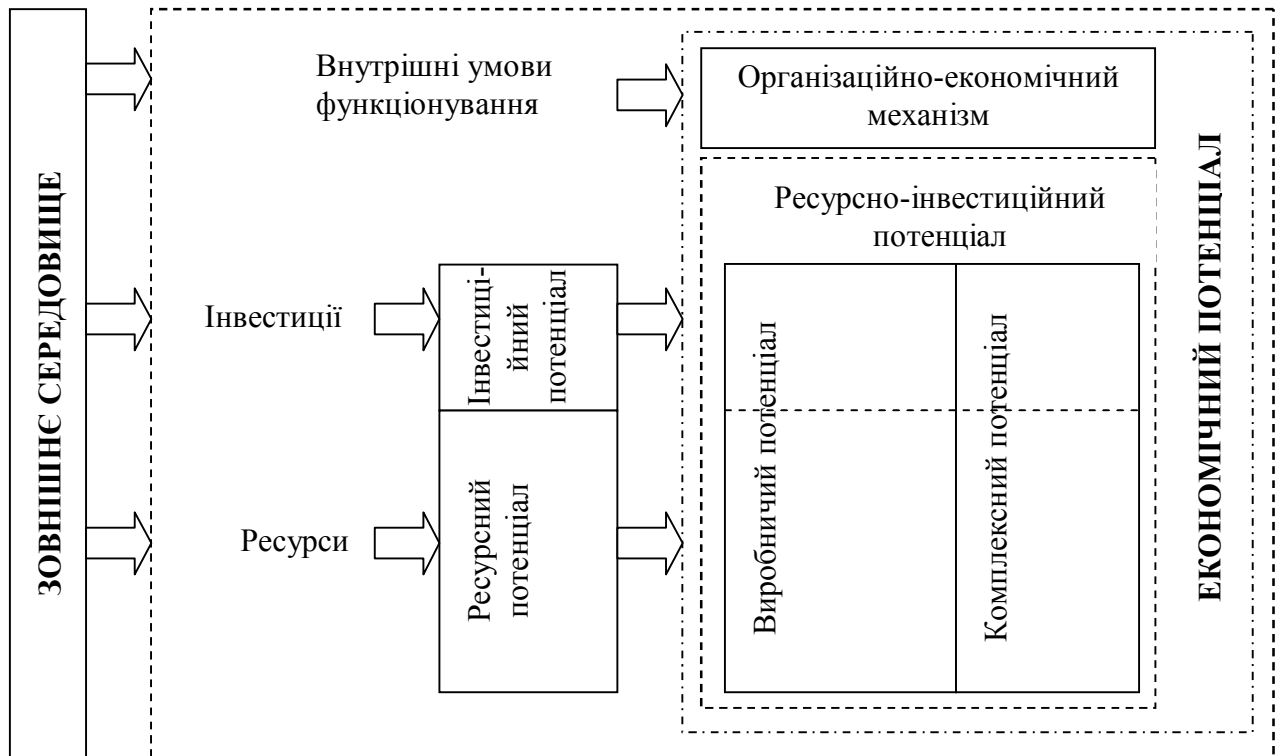

Рис. 1. Модель формування потенціалу аграрного підприємства

Джерело: систематизовано автором

Сукупність ресурсів (з урахуванням їх кількості та якості) визначає ресурсні можливості підприємства. Оскільки існує можливість маневру ресурсами і їх певної трансформації з одного виду в інший, то система стикається з необхідністю вибору оптимальної комбінації ресурсів при безлічі альтернативних варіантів. Множинність можливих комбінацій ресурсів об'єктивно визначає множинність значень ресурсного потенціалу. У зв'язку з тим, що кожен варіант поєднання ресурсів має свої оптимальні пропорції, можна припустити, що будуть виникати деякі надлишки ресурсів, не задіяні в процесі виробництва, які володіють низькою здатністю трансформації в ресурси іншого виду. Відповідно до цього, сукупний потенціал ресурсів, задіяних у процесі виробництва, буде визначати виробничий потенціал підприємства.

Аналітичну інформацію стосовно динаміки ресурсного потенціалу та ефективності його використання аграрними підприємствами України за 2011-2017 рр. представлено у таблиці.

**Динаміка ресурсного потенціалу та ефективність його використання
у аграрних підприємствах України, 2011-2017 рр.**

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2011 р. (+,-)
Всього сільськогосподарсь- ких угідь, тис. га	41557,6	41536,3	41525,8	41511,7	41507,9	41504,9	41489,3	-68,3
Середньооблікова чисельність найма- них працівників зайнятих в сільському господарстві, тис. осіб	632,1	621,8	579,8	528,9	500,9	513,2	496,1	-136,0
Навантаження на одного працівника сільськогосподарсь- ких угідь, га	65,7	66,8	71,6	78,5	82,9	80,9	83,6	17,9
Середньомісячна номінальна заробітна плата на одного працівника, грн	1853,00	2086,00	2340,00	2556,00	3309,00	4195,00	6057,00	4204,00
Вартість основних засобів, млн грн	113388, 0	118019, 0	137640, 0	156013, 0	171392, 0	210169, 0	270467, 0	157079,0
Фондозабезпечені- сть, млн грн	2,7	2,8	3,3	3,8	4,1	5,1	6,5	3,8
Фондоозброєність, млн грн	0,18	0,19	0,24	0,29	0,34	0,41	0,55	0,37
Валова продукція у постійних цінах 2010 р., млн грн	233696, 3	223254, 8	252859, 0	251427, 2	239467, 3	254640, 5	249157, 0	15460,7
Фондовіддача, грн	2,06	1,89	1,84	1,61	1,40	1,21	0,92	-1,14
Фондомісткість, грн	0,49	0,53	0,54	0,62	0,72	0,83	1,09	0,60

Джерело: розраховано автором на основі [10]

На основі проведений аналіз динаміки ресурсного потенціалу та ефективності його використання аграрними підприємствами України нами сформовано наступні висновки. У відповідності до інформаційних даних Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру у 2017 р. площа сільськогосподарських угідь становить 41489,3 тис. га, що на 68,3 тис. га (або на 0,2 %) менше у порівнянні із аналогічним показником 2011 р. На фоні значного скорочення середньооблікової чисельності найманих працівників зайнятих в сільському господарстві із 632,1 тис. осіб у 2011 р. до 496,1 тис. осіб у 2017 р., та майже не змінної площі сільськогосподарських угідь за 2011-2017 рр. навантаження останніх на одного працівника зросло на 17,9 га (або на 27,2 %) та склало 83,6 га.

Збільшення мінімальної заробітної плати за період 2011-2017 рр. позитивним чином відобразилося і на рівні середньомісячної номінальної заробітної плати в розрахунку на одного працівника – збільшилася із 1853 грн у 2011 р. до 6057 грн у 2017 р. (на 4204 грн або у 3,3 разів).

За 2011-2017 рр. вартість основних засобів аграрних підприємств України зросла на 157079,0 млн грн (або у 2,4 рази), що позитивним чином відобразилося на рівні їх фондозабезпеченості та фондоозброєності. Так, фондозабезпеченість збільшилася на 3,8 млн грн (або у 2,4 рази) у 2017 р. в порівнянні із 2011 р., а фондоозброєність – на 0,37 млн грн (або у 3,1 разів) та склали 6,5 млн грн та 0,55 млн грн відповідно.

У 2017 р. аграрними підприємствами України отримано 249157,0 млн грн валової продукції у постійних цінах 2010 р., що на 15460,7 млн грн (або на 6,6 %) більше ніж у 2011 р. В той же час, в умовах перевищення темпів приросту вартості основних засобів (у 2,4 разів) порівняно із зазначеним вище приростом виробництва валової продукції у постійних цінах 2010 р., спостерігається негативна тенденція показників, що характеризують ефективність використання основних засобів – рис. 2.

Так, якщо у 2011 р. на 1 грн вартості основних засобів аграрними підприємствами України отримано 2,06 грн валової продукції, то у 2017 р. лише 0,92 грн (менше на 1,14 грн, або на 55,3 %). Відповідно фондомісткість навпаки збільшилася із 0,49 грн у 2011 р. до 1,09 грн у 2017 р. (на 0,60 грн, або у 2,2 рази).

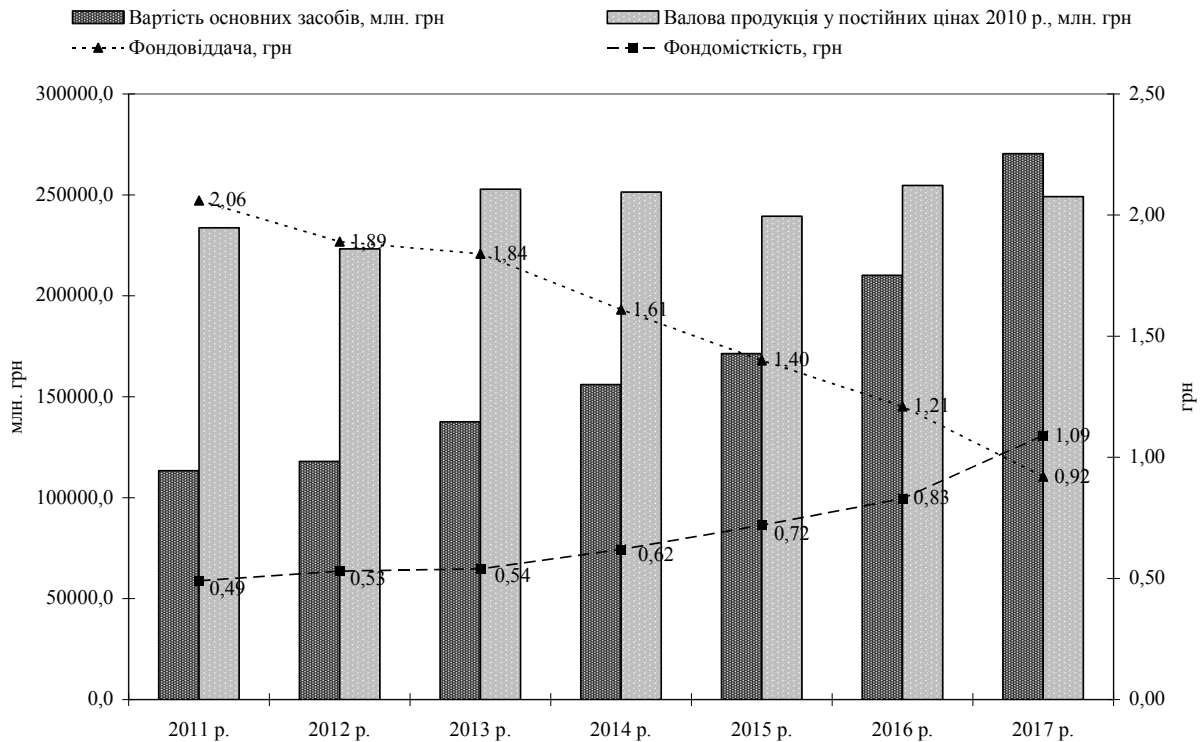

Рис. 2. Динаміка ефективності використання ресурсного потенціалу у аграрних підприємствах України, 2011-2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Таким чином, для досягнення будь-якої мети діяльності аграрного підприємства – поточної або стратегічної – ресурсний потенціал повинен являти собою не просто механічний набір окремих видів ресурсів, а систему взаємопов’язаних оптимальних кількісних і якісних ресурсних пропорцій. Відповідно до цього, для формування такого ресурсного потенціалу необхідно ефективно управляти процесом його формування, оновлення, розвитку та використання.

Висновки. Питання формування ресурсного потенціалу та визначення оптимальних базових ресурсних пропорцій мікроекономічних систем входять в компетенцію завдань стратегічного менеджменту й можуть бути успішно вирішені лише в комплексі заходів, які забезпечують сталий і ефективний розвиток аграрних підприємств в умовах нестабільного середовища їх функціонування. Забезпечення стійкості агроекономічних систем повинно реалізовуватися, в першу чергу, через створення компенсаційних механізмів, що дозволяють адаптувати підприємства до прогнозованих змін умов господарювання. Основним інструментом такої адаптації повинен бути перерозподіл ресурсів і

коригування ресурсних пропорцій, що реалізуються в рамках концепції тактичного управління ресурсами і використанням потенціалу господарюючого суб'єкта. Таким чином, рівень ресурсного потенціалу та ефективність його використання є головними орієнтирами та ключовим елементом формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах інституційних трансформацій.

Бібліографічний список.

1. Амбросов В.Я. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі. *Економіка України*, 2009. – № 1. – С. 67-73.
2. Березін О.В. Плотник О.Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізм формування та розвитку. – Полтава: Інтер Графіка, 2012. – 221 с.
3. Борисова В.А. Напрями економічного відтворення ресурсного потенціалу АПК. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит»*. Вип. №1 (30). С. 236-245.
4. Вініченко І.І. Сорока Ю.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*, 2015. – № 22. – С. 34-37.
5. Маркіна І.А. Ресурсний потенціал аграрних підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*, 2012. – Вип. 1 (4). – Т. 2. – С. 176-181.
6. Підлісецький Г.М. Толкач М.І. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору. *Економіка АПК*, 2008. – № 5. – С. 65-66.
7. Макаренко П.М. Чіп Л.О. Показники оцінки економічної стійкості аграрних підприємств. *Агросвіт*, 2008. №24. С. 35-38.
8. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні. *Економіка АПК*, 2004. – № 12. – С. 3-15.
9. Ульяновченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі: монографія. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2006. – 357 с.
10. Сільське господарство України 2017. Статистичний збірник. – Київ, 2018. – 245 с.

Заря А.П. Анализ ресурсного потенциала аграрных предприятий как составляющая формирования и разработки стратегии их развития.

В работе проанализирован современный уровень ресурсного обеспечения и эффективности использования ресурсного потенциала в аграрных предприятиях Украины, выявлены факторы влияния на эффективность деятельности предприятий и стратегию их развития. Определено, что в условиях дальнейших институциональных преобразований в экономике государства необходимо осуществить формирование стратегии развития аграрных предприятий при сбалансировании экономических, экологических и социальных проблем их развития. Установлено, что намеченные разносторонние тенденции в аграрном секторе лишь обостряют вопрос о важности формирования стратегии развития аграрных предприятий, с целью дальнейшего повышения эффективности их функционирования и конкурентоспособности на рынке. Определено, что уровень ресурсного потенциала и эффективность его использования являются главными ориентирами и ключевым элементом формирования стратегии развития аграрных предприятий в условиях институциональных трансформаций.

Ключевые слова: ресурсы, развитие, стратегия, аграрное производство, аграрные предприятия, эффективность.

Zoria O.P. Analysis of the agrarian enterprises resource potential as a component of the formation and development of a strategy for their development. The current level of the resources providing and the efficiency of the resource potential use at the Ukrainian agrarian enterprises have been analyzed in the paper. The factors influencing the efficiency of the enterprises activity and the strategy of their development have been revealed. It has been determined that under the conditions of further institutional transformations in the state economy it is necessary to formulate a strategy for the development of the agrarian enterprises when balancing the economic, ecological and social problems of their development. The research has shown that the level of the efficiency of using the resource potential of the industry or of a separate entity of the economy depends to a large extent on the substantiation of the relevant systems of the indices used. The objective information as for the quantitative and qualitative assessment of the efficiency of the resource potential mobilization and the degree of its use makes it possible to adequately manage them at all stages of the resource potential formation, updating, development, and introduction into the production. It has been established that the outlined

various tendencies in the agrarian sector only intensify the issues regarding the importance of forming a strategy for the development of the agrarian enterprises in order to further improve the efficiency of their functioning and competitiveness at the market. It is determined that in order to achieve any purpose of the agrarian enterprise activity, whether current or strategic one, the resource potential should be not merely a mechanical set of particular types of resources, but a system of interrelated optimal quantitative and qualitative resource proportions. Accordingly for the formation of such a resource potential it is necessary to effectively manage the process of its formation, updating, development and use. On the basis of the conducted research it has been established that the question of the resource potential formation and determination of the optimal basic resource proportions of microeconomic systems are within the competence of the strategic management tasks and can be successfully solved only in a complex of measures that ensure the sustainable and efficient development of the agrarian enterprises under the unstable environment conditions of their functioning. It has been determined that the level of the resource potential and the effectiveness of its use are the main guidelines and a key element in the formation of a strategy for the development of the agrarian enterprises in the context of institutional transformations.

Key words: resources, development, strategy, agrarian production, agrarian enterprises, efficiency.

Стаття надійшла до редакції: 22.02.2019 р.